

اصول حاکم بر اعمال و وظایف و اختیارات دادستان

مؤلفین

مهر داد سعیدی

(مدرس و قاضی دادگستری)

معاون نشر مردمی شاه قاسمی

۱۳۹۶

سرشناسه	: سعیدی، مهرداد، ۱۳۶۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: اصول حاکم بر اعمال و وظایف و اختیارات دادستان / تألیف مهرداد سعیدی، مسعود شیرمردی شاه قاسمی.
مشخصات نشر	: تهران : هزار رنگ، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۱۸-۷۰-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: دادستان ها -- شرح وظایف
موضوع	: Public prosecutors -- Job descriptions
موضوع	: آیین دادرسی جزایی -- ایران
موضوع	: Criminal procedure -- Iran
موضوع	: رویه قضایی -- ایران
موضوع	: Jurisprudence -- Iran
شناسه افزوده	: شیرمردی شاه قاسمی، مسعود، ۱۳۶۸ -
رده بندی کنگره	: ۱۹۵ س ۱۷ الف ۶ / ۸۵۴۲۵
رده بندی دیویی	: ۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۰۰۲۸۸

اصول حاکم بر اعمال و وظایف و اختیارات دادستان

تألیف: مهرداد سعیدی - مسعود شیرمردی شاه قاسمی

ناشر: هزار رنگ

ناظر فنی: حسین رسولی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۱۸-۷۰-۸

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۳۹۶۰ کتابفروشی رسولی (چراغ دانش سابق)

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول.....
۱۳.....	تبیین مفاهیم و پیشینه نهاد دادستانی
۱۵.....	گفتار اول (مفاهیم)
۱۵.....	بند اول (مفهوم دادستانی)
۱۸.....	بند دوم (مفهوم دادرسی منصفانه)
۲۳.....	بند سوم (اصل و ثبوت آن با حق)
۲۶.....	گفتار دوم - پیشینه نهاد دادستان در دادرسی منصفانه
۳۳.....	گفتار سوم (سابقه موضوع در اسناد بین المللی و منطقه ای)
۳۷.....	بند اول (اسناد بین المللی)
۳۸.....	الف) اعلامیه جهانی حقوق بشر
۳۹.....	ب) میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی
۴۱.....	بند دوم (اسناد منطقه ای)
۴۱.....	الف) کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر
۴۴.....	ب) کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر
۴۷.....	ج) منشور آفریقایی حقوق بشر
۴۹.....	فصل دوم.....
۴۹.....	اصول مشترک حاکم بر اعمال و اختیارات دادستان با سایر مقامات قضایی
۵۱.....	گفتار اول - اصول ناظر بر رعایت حقوق دفاعی متهم
۵۱.....	بند اول (تساوی سلاحها)
۵۹.....	بند دوم (اصل برائت)
۶۲.....	بند سوم (بی غرضی نسبت به دلایل راجع به متهم)

- بند چهارم) حق آگاهی از دلایل دستگیری و نوع اتهام ۶۴
- گفتار دوم- اصول ناظر بر رعایت حقوق بزه دیده ۶۷
- بند اول) حق آگاهی از حقوق قانونی ۶۷
- بند دوم) حمایت از بزه دیده های ناتوان (خاص) ۷۲
- گفتار سوم) اصول ناظر بر رعایت حقوق مطلع ۷۶
- بند اول) حفظ امنیت شاهد و مطلعین ۷۶
- بند دوم) مصونیت شاهد و مطلع از ایراد اتهام ۸۲

فصل سوم ۸۵

- اصول اختصاصی حاکم بر اعمال و وظایف و اختیارات دادستان در مرحله پیش از محاکمه ۸۵
- گفتار اول- اصل قانونی بودن تعقیب ۸۷
- گفتار دوم- اصل متناسب بودن تعقیب ۹۰
- گفتار سوم) اعمال جایگزینهای تعقیب ۹۷
- گفتار چهارم) ارائه کیفرخواست ۱۰۳
- گفتار پنجم) نظارت بر ضابطان دادگستری ۱۰۶
- گفتار ششم) اخذ شکایات ۱۰۸

فصل چهارم ۱۱۳

- اصول اختصاصی حاکم بر اعمال و وظایف و اختیارات دادستان در مرحله محاکمه و اجرای حکم ۱۱۳
- گفتار اول) اصول اختصاصی در مرحله محاکمه ۱۱۵
- بند اول) ضرورت حضور در محاکمه و دفاع از کیفرخواست ۱۱۵
- بند دوم) منع و جلوگیری از ارائه دلایل فاسد علیه متهم ۱۲۲
- بند سوم) درخواست تجدیدنظر ۱۲۵
- گفتار دوم) اصول اختصاصی در مرحله اجرای حکم ۱۲۸
- بند اول) منع اجرای مجازات بر محکوم علیه خاص ۱۲۸
- بند دوم) درخواست اعاده دادرسی ۱۲۹

۱۳۱	بند سوم) منع اجرای علنی مجازات.....
۱۳۵	نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....
۱۳۷	۱. نتیجه‌گیری.....
۱۴۰	۲. پیشنهادها.....
۱۴۱	منابع و مآخذ.....
۱۴۳	منابع فارسی.....
۱۴۳	الف. کتاب.....
۱۴۶	ب. مقالات.....
۱۴۷	منابع عربی.....
۱۴۸	منابع انگلیسی.....
۱۴۹	ضمائم و پیوست‌ها.....
۱۵۱	ضمیمه ۱.....
۱۵۱	اعلامیه جهانی حقوق بشر.....
۱۵۸	ضمیمه ۲.....
۱۵۸	میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی.....
۱۸۲	ضمیمه ۳.....
۱۸۲	اعلامیه حقوق بشر اسلامی (اعلامیه قاهره).....
۱۹۰	ضمیمه ۴.....
۱۹۰	متن اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه.....

مقدمه

در فرآیند دادرسی کیفری از مرحله کشف جرم تا تعقیب، تحقیقات مقدماتی، محاکمه و اجرای کیفر، اصولی راهبردی بر وظایف و اختیارات مقامات مسئول تصدی مراحل مزبور در دادرسی منصفانه حاکم است. از جمله مقامات مسئول در جریان دادرسی کیفری، دادستان است که از جهاتی می‌توان وی را به عنوان تأثیر گذارترین مقام در جریان دادرسی کیفری محسوب کرد، زیرا دادستان یک طرف دعوای کیفری است و از طرف جامعه متهم را تحت تعقیب قرار می‌دهد. این در حالیست که این مقام مطابق ماده ۲۳ قانون جدید آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، باست دادرسا را بر عهده دارد و در مرحله دادرسی نیز حضور فعال و موثر داشته و اجرای حکم نیز مطابق ماده ۴۸۴ همان قانون بر عهده دادستان قرار گرفته است.

همچنین از اصول مهم در نظام های حقوقی، اسناد بین المللی و منطقه ای حقوق بشر شناسایی شده است، اصول مربوط به دادرسی منصفانه است. از دیگر سو، از جمله چالش های مهمی که نظام های حقوقی با آن مواجه هستند رعایت همین اصول دادرسی منصفانه در رسیدگی به دعوای است. رسیدن به این سناد از یک سو نیازمند شناسایی مصادیق اصول دادرسی منصفانه است تا در مراحل وضع قانون مورد رعایت قرار گیرند و از سوی دیگر، آموزش این اصول به مردم است تا آنها از حقوق قانونی خود آگاه شوند تا بتوانند اجرای آن را از مجریان قانون بخواهند و در صورت نقض این حقوق از مجریان های کافی برخوردار شوند. تمامی این مباحث یعنی نقض اصول دادرسی منصفانه معادل نقض اصول و قواعد حاکم بر مجریان قانونی است.

اعمال اصول دادرسی منصفانه مانند اصل برائت، تساوی سلاح ها، منع دستگیری خودسرانه، امکان دسترسی به معاضدت حقوقی، منع جمع آوری مغرضانه ادله، اصل بی طرفی و ... در حیطه وظایف و اختیارات دادستان با چالش هایی روبه روست. زیرا اولاً در مورد اصل بی طرفی که مطابق ماده ۳ قانون جدید آیین دادرسی کیفری و ماده ۱۷ قانون نظارت بر رفتار قضات کلیه مقامات قضایی باید مقید به آن باشند، در این مورد باید گفت که چون دادستان

خود یک طرف دعوی است اجرای این اصل توسط وی با مشکلاتی رو به رو می شود. **ثانیاً** اعمال اصل تساوی سلاح ها نیز در مورد دادستان با چالش هایی مواجه است زیرا دادستان از قدرت و امکانات بسیار بیشتری نسبت به متهم برخوردار است. حال در اینجا مسئله قابل توجه این است که چه تدابیری باید اتخاذ نمود که به اجرای هر چه بهتر این اصل کمک کند. **ثالثاً** یکی از اصول دیگر در رابطه با دادرسی منصفانه که مطابق قانون اساسی، قوانین عادی و برخی قوانین بین المللی از جمله کنوانسیون بین المللی حقوق بشر می بایست رعایت شود، اصل منع شکنجه هم می باشد و دادستان نیز در رابطه با رعایت این اصل دارای وظایفی می باشد. از یک سو خود نباید مرتکب رفتارهای آزاردهنده و از سوی دیگر چون شکنجه متهم مطابق قانون مجازات اسلامی مجاز نیست و از جمله جرایم عمومی می باشد دادستان خود مسئول تعقیب آن است. علاوه بر اصلی که ذکر شد اصول دیگری در مورد دادرسی منصفانه وجود دارند که وظیفه تعقیب متهم توسط دادستان نسبت به اجرای آن اصول با چالش هایی روبه رو می شود.

مشخص گردید اصول و قواعدی که حاکم بر عملکرد مجریان قانونی است در عین اینکه از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است، اما کمتر مورد تحقیق و تفحص دکترین حقوقی به صورت گسترده قرار گرفته است. علت آن است که عده اندک است که به حقوق به عنوان حربه دارای ضمانت اجرا نگریسته و همان مباحث را بسط دهد و کلاً اصول اخلاقی و وجدانی منصفانه را واهند. حال آنکه عدالت الهی را در عین رحمت او می خواهیم. با تفحص در لایه لای قوانین دادرسی کیفری می توان اصول و قواعدی را استخراج نمود که حاکم بر مجریان قانونی بوده و آنان را وجدانا مکلف به اجرای آن می کند. این اصول راهبردی حاکم بر وظایف و اختیارات مقامات مسوول در تمامی مراحل دادرسی از مرحله کشف جرم تا تعقیب، تحقیقات مقدماتی، محاکمه و اجرای کیفر وجود دارد. عدم توجه به این اصول و نقض آنها در هر یک از این مراحل، مطمئناً دادرسی را به سمت یک دادرسی غیرمنصفانه سوق می دهد. به جرأت می توان گفت مهمترین مجری قانونی و قضایی که در ایجاد یک دادرسی منصفانه سهم بسزایی دارد، دادستان است که این مقام به عنوان

مدعی العموم و رییس دادرسا نقشی اساسی را در رعایت اصول دادرسی منصفانه ایفا می کند. شناسایی اصول حاکم بر اعمال و وظایف و اختیارات دادستان در دادرسی منصفانه علاوه بر اینکه نقاط قوت و ضعف نظام تقنینی ایران را در جریان یک دادرسی منصفانه در برابر الگوهای جهانی دادرسی منصفانه آشکار می نماید، می تواند نقش مؤثری در ارتقای نظام تقنینی ایران برای حمایت از دادرسی منصفانه داشته باشد. خصوصاً اینکه گمانه زنی نسبت به نقض اصول دادرسی منصفانه آن هم از سوی دادستان به عنوان عالی ترین مقام قضایی دادرسا به جهت اندکی نقش مدعی العموم و طرفیت او در مقابل متهم، بسیار زیاد است. به هرحال این اصول می تواند در دو بخش مشترک با سایر مقامات قضایی و مختص به مقام دادستان تعریف شود. اصولی از قبیل اصل برائت، تساوی سلاح ها، بی غرضی نسبت به دلایل راجع به متهم و لزوم وجود دلایل کافی برای احضار و دستگیری متهم، به عنوان اصول مشترک با سایر مقامات قضایی و اصولی مانند منع و جلوگیری از ارائه دلایل فاسد علیه متهم، ارائه کیفرخواست، اعمال جایگزین های دقیق، به منظور جلوگیری از تراکم کار در دادگاه ها و قضازدایی، تحت عنوان اصول اختصاصی در یک دادرسی منصفانه مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.